

Ivan Lah:

Primo vere.

Emonska noveleta.

Tisti čas je bil Publius Florus s svojimi četami na skrajni meji Panonije, kajti približevala se je pomlad, in sovražniki so porabili ugodni čas zase, da so napadli naše meje, predno so mogle dospeti čete od juga. V mestu samem pa je ostalo le malo vojakov, ki jim je zapovedoval Tullius Severus, resen in strog človek, po rojstvu Panonec. Gospa Vitelija, žena Publija Flora, je torej samevala v svoji hiši in ni imela družbe razen sužnjev in suženj, ki jih je bila privedla s seboj iz Rima. Toda sužnji in sužnje so se zdeli gospe Viteliji grdi in pasji, zato ni z njimi občevala.

Ves dan je sedela gospa Vitelija ob oknu in gledala proti jugu, kjer se je kazala velika cesta, ki je vodila proti Rimu. Gospa Vitelija je bila po rodu Rimljanka in je ljubila to mesto, ki je bilo glavno mesto imperija, svetišče bogov in središče radosti in ljubezni. Vsa njena duša je hrepenela po krasnem življenju v Rimu, kajti v Emoni je bilo pusto in prazno. V Rim so bežali vsi njeni lepi spomini, saj tam je preživela svojo mladost, dokler je ni odpeljal Publius Florus v zapuščeno Emono. Visoki grebeni alp so zakrivali pogled v daljavo in širili hlad po vsej planoti. Šele pozno pomladi so zapihali prvi južni vetrovi, da se je stopil sneg in se je polje razcvetelo. Zato je gospa Vitelija koprnela po južnem nebu in je bila kakor nežna cvetlica, presajena na hladna severna tla. Proti svoji volji je namreč prišla v to mesto, kjer je umirala od samote, zapuščena in pozabljena.

Ob takih časih je gospa Vitelija čitala pesnike, ki pojo o ljubezni. Ponavljala je njih besede, kakor da se z njimi pogovarja. Pri tem se je spomnila na čase, ko je posedala kot mlada deklica pri pojedinah v bogatih rimskih hišah in poslušala vabljive besede, ki so jih šepetali mladeniči o njeni krasoti. Ugajale so ji one besede in jih je rada poslušala. Najbolj pa ji je ugajal Marcius Potius, mladenič dvajsetih let, ki je imel črne oči in je bil lepe vitke postave. — Ob prilikah, ko so bile gostije ali pojedine, se ji je približal in govoril lepe izbrane besede.

9*

Kadar se je gospa Vitelija spomnila nanj, jo je obšlo otožno hrepenenje in si je želela, da bi bil Marcius Potius pri nji, da bi govorila z njim. V njenem srcu so vstajale sladke misli, in zgodilo se je, da se je v nji zbudila pesem, kakor jo je čitala v pesnikih: „Pridi, moj krasni, pridí in poljubi moja vroča ustna, da boš čutil silo plamena, ki v srcu gori! Pridi, moj dobri, in me poglej z ljubečimi očmi, kajti ogenj ljubezni bolj žge srce, ker te ne vidim...“

Take pesmi so se zbujale v dneh zapuščenosti in hrepenenja. Imela pa je gospa Vitelija v svoji sobi kip boga Apolona, ki ga je dala prinesiti s seboj, da je ob njem budila spomine na srečno mesto. In zdelo se ji je, da je sam bog začutil njeno boleost in da more njemu potožiti o svoji ljubezni. Zato je v trenutkih največjega koprnenja objemala marmornati kip in ob mrzlem kamenu hladila svoje ljubezni željno telo. In je govorila: „O Apolon, ki samevaš z menoj, oddaljen od svojih družic, v mrzlem severnem mestu, ti solnce jasno, daj, posveti in uniči to zimo, ki mori mojo mladost!“ — Ko ga je poljubila, se ji je zdelo, da je bog uslišal njeno prošnjo.

Drugi dan je prišla novica, da pride skozi mesto oddelek konjenice, ki jo vodi Marcius Potius. Ta oddelek namreč je bil namenjen na severno mejo, kjer je stal s svojimi četami Publius Florus. Zgodilo se je to ob prvi pomladi, ko se je začel topiti sneg.

Ko je gospa Vitelija slišala, da pride Marcius Potius, se je razveselila v svojem srcu in je vsa zatrepetala od nerazumljive sreče. Kajti zdelo se ji je, kakor da prihaja solnce od juga, ki ji prinese pomladanske radosti. Ob času vračajoče se pomladi je bil namreč Rim najbolj oživljen. Ko je minil karneval, poln razposajene radosti in ljubljenih slasti, se je pripravljaj praznik „Primo vere“, ki je bil neznan drugim manjšim mestom. V Emoni so bile vse te slavnosti tuje, kajti mrzli alpski vrhovi so dolgo čuvali zimo nad mestom in ljudje, ki so živeli tu, so bili severni barbari, ki niso poznali radosti solnčnega juga... Oni pa, ki so sem prihajali iz Italije, so bili izgnanci, ki so živeli žalostne dni. Zato je gospa Vitelija v tem času tako hrepenela po jugu, kjer so se vršile velike pomladne slavnosti. Gospa Vitelija pa je mislila, da je bog Apolon uslišal njene tožbe in ga je zahvalila za ta dar. In je govorila: „Ali ni ljubezen ona, ki ustvarja radost in srečo, enako v Emoni kakor v Rimu? Ali nam ni dal bog mladost, da jo uživamo, dokler nas ne dohiti kruta starost? Ali ni trenotek vreden, da izpijemo iz njega vso sladkost, ako je nam večnost sreče zaprta“. —

Tako je govorila gospa Vitelija in je poslala še tisti dan dva sužnja v Liburnijo, da ji prineseta svežih mladih cvetlic, kajti brez južnega cvetja si ni mogla misliti razkošne radosti. Sužnja sta šla in se vrnila čez tri dni, obložena s cvetjem najlepših dišav. Sužnjam pa je zapovedala gospa Vitelija, da so osnažile hišo kakor pred velikim praznikom. In sužnje so šle na delo in so govorile, da pridejo gostje v hišo.

Gospa Vitelija pa je vzela rože, nabrane na jugu in je z njimi posula vso sobo, da je bila enaka južnemu vrtu in polna opojnih dišav. V kotu je stal kip boga Apolona, ki je z božanskim nasmehom gledal velike priprave. Pesmi polne ljubezni so ležale okoli njega po tleh, sredi sobe pa je bila razgrnjena pisana perzijska preproga, ki je vabila utrujenega človeka na počitek. Tako je pričakovala gospa Vitelija prihod Marcija Potija.

Ob jasnih dnevih, ko so se vsipali solnčni žarki skozi okna, je ležala gospa Vitelija na preprogi sredi rož, odkrila je svoje belo telo in njeni lasje, polni dišav, so se razsuli okoli glave. Tako je ležala in je sanjala o Marciju Potiju. Videla je, kako prihaja od juga, solncu enak. Stegovala je roke in metala rože nad seboj, da so jo obsipale od vseh strani. Tako ga je čakala in pozdravljala njegov prihod od dne do dne . . .

Gospa Vitelija pa je imela zlato bodalce, ki ga je bila prinesla s seboj kot dar iz Rima. Ko je tako ležala v razkošnih sanjah, je posegla po bodalcu, da se je zasvetilo v njeni roki. In od koprnenja po slasti ljubezni se ji je zdelo, da bi prebodla srce. —

V poznem pomladanskem večeru, ko je že zašlo solnce za gore in so z vrhov zapihali mrzli vetrovi, je prijezdil Marcus Potius s svojim oddelkom v mesto. Ko je pri Publiju Severu naznanil svoj prihod, je poiskal kopališče, kajti ceste so bile ob tem času polne blata. Ko je bil gotov, je povabil sužnja, da ga je namazal z oljem in ga drgnil po udih; potem pa je legel na preprogo in je mislil na svojo slavo in bogastvo. Kajti tudi on je bil, kakor drugi, da je mislil na visoke časti in bogate zaklade. Oboje so dosegli oni, ki so odšli s četami na severno mejo, kajti bojni plen je tam bogat in v Rimu so živeli v posebni slavi vsi oni, ki so se vrnili z bojišč. Ko je tako sanjal, je prišel k njemu suženj, ki mu je prinesel pismo. Odprl ga je in čital. „Pridi k meni, radost moje mladosti, pridi, da govorim s teboj o jugu, da utešiš moje hrepenenje po sladki ljubezni . . .“

Ko je Marcius te besede čital, se je spomnil prejšnjih dni in na Vitelijo, ki je rada poslušala njegove besede, in je pozneje, ko se je omožila, odšla s svojim možem iz mesta. Vstal je in odšel k nji.

Tista noč je bila hladna in zunaj je vladal mraz. Toda gospa Vitelija ni čutila mraza, ki je ležal okrog mesta. Ozrla se je na jasne snežene grebene in se je spomnila, da daleč tam na severu živi njen mož v zimskem taboru. Tam se raduje s sirovimi vjetimi Panonkami, kajti njemu je bila ljubezen tuja in je iskal samo užitka pri krepkih, debelih ženskah; zato pri njem ni užila radosti ljubezni. Tudi on je hrepenel le po slavi in po bogastvu in pisma, ki jih je pošiljal iz tabora, so bila hladna kakor severna noč . . . Zato se je gospe Viteliji zdelo, da je prišla z juga pomlad, kakor da se je naenkrat vse razjasnilo . . . Kaj ji je bilo vse drugo? Hotela je živeti, izpiti sladkost trenutka do dna in potem umreti.

Po sobi so opojno dišale cvetoče južne rože in so mamile njene razburjene misli. Njeno telo je drhtelo v nemira polnem pričakovanju. Sladka slutnja ji je polnila srce in negotov dvom je pomnožil hrepenenje. Obšla jo je otroška radost kakor takrat, ko je z drugimi praznovala pomladanski praznik, bila je oblečena v lahno tuniko, z zlatom pretkano, okoli ledij je trepetal bliščeč svilen pas. Njeni lasje so bili predeljeni z zlatimi obroči, njen vrat se je lesketal, obdan od biserov. Bila si je svesta svoje lepote in je ponosno stopila pred kip boga, ki ga je tako ljubila.

Takrat je vstopil Marcij in je vzkliknil njeno ime . . . Bil je krasen, mlad kakor nekdanj. Objel jo je z vso silo, da je zatrepetala kakor žrtev pred žrtvenikom bogov. Naslonil se je poleg nje in ji govoril o jugu, o solncu, o Rimu. Pravil ji je o slavnostih, o zabavah in gostijah. Ni pozabil omeniti prijateljev, znancev in lepih žensk, katerih imena so bila splošno znana. Tudi o spletkah, ljubezenskih dogodkih in bakanalskih nočeh ji je pripovedoval. Poslušala je, kakor da sliši vesti iz tuje dežele. Njeni lasje so se razsuli krog glave in krasno mlado telo je trepetalo . . . Zazdelo se je, da hoče vse sanje zamoriti nočni hlad. Sklonila se je in ga je objela. — Tema je pokrila dvoje mladih teles, vonj rož je polnil ozračje kakor sanje o jugu. Tiho šepetanje je bilo kakor izpoved srca, beli kip boga se je svetil iz kota in njegov obraz je bil poln božanske sreče. Skozi okno se je svetila visoka zvezdna noč daleč na jug. —

Drugi dan je odhajal Martius Potius s svojim oddelkom iz mesta na severno stran. Ko je bil oddaljen eno miljo od Emone,

se je ozrl in je prezirljivo pogledal na nizko zidovje in strehe hiš. Kaj je bila mala trdnjava njemu, ki je sanjal o velikih zmagah! . . . Kaj je bila gospa Vitelija, ki so mu v Rimu ležale v naročju najlepše ženske vzhodnega sveta! . . . Vse to je bil samo prehod na severno stran, kamor je vabila slava in bogastvo njegovo ponosno srce . . .

Vrata gospe Vitelije so bila ves dan zaprta. Ko so popoldne sužnji vrata odprli, so našli mlado gospo ležečo na preprogi brez življenja; kajti z zlatim bodalom si je bila prebodla srce. Rdeč tok krvi se je razlil po preprogi, okoli nje pa so ležale opojne, pol-ovenele rože. Kip boga je strmel z resnim obrazom na mrtvo telo, ki se je kazalo v vsej svoji krasoti. Pesniki so ležali ob vznožju boga in vsa soba je bila polna tihega pokoja. Njen obraz se je smehljal v božanski sreči in na njenih ustih je trepetala nikdar spoznana skrivnost.

Tullius Severus je prišel poklican v sobo in je obstal nem. Ukazal je svojim sužnjem telo maziliti in ga pokriti z belo tančico in z rožami. Sam pa je poslal sla na mejo Panonije, da naznani Publiju Floru žalostno vest.

Marcius Potius pa je odšel na severno mejo, kjer je dosegel mnogo slave in bogastva.

Ig. Gruden :

Ob Adriji.

Zarja nad morjem blesteča,
v zarji jadro krvavo
plove kot ptica sanjavo
v daljo, kjer smeh je in sreča.

To so otroci morja:
Prsi v vetru razgaljene,
v solncu pekočem razpaljene,
duša za radost ne zna.

